

Det är fel i fördelningen av tid och frihet mellan generationerna. Den som har goda idéer om vad som kan göras åt detta gör en stor insats för lusten och glädjen i Sverige, skriver Hans Bergström i den andra artikeln om visioner för nitio-talet.

Mina invändningar mot visioner — och några visioner trots allt

När jag sätter mig ner för att skriva om mina visioner för 90-talet märker jag ett ovanligt inre skrivmotstånd. Varför? Ämnet är ju sannerligen inte futtigt och tidskriften synnerligen närstående.

Det är något med ämnet ändå. "Visioner för 90-talet". Hela begreppet "vision" mobiliserar hos mig känslomässiga och intellektuella reservationer. Det är lika bra att jag försöker verbalisera några av dem.

Vision har med syn framåt att göra, att man har något slags grandios inre bild av ett kommande tillstånd. Antingen så att detta tillstånd uppstår genom historiens obetvinglighet. Eller också så att det *bör* inträffa, på grund av att man själv har rätt.

Kanske har jag en sned eller snäv uppfattning av hur "vision" används, men detta är de associationer begreppet väcker hos mig. Vilka är då mina reservationer?

För det första gäller de hela föreställningen om något slags enkelt beskrivbart framtida "samhällstillstånd". Livet och samhället är inget så statiskt. Det är ett oavbrutet pågående *flöde* av tankar, handlingar, relationer hos, från och mellan människor som föds och växer, lever och verkar, dör och lämnar spår. "Samhället blir aldrig färdigt" inleddes ett FPU-program på 60-talet. I detta låg en djupare sanning än att partier ständigt finner nya förslagsidéer för den allmänna motionstiden i riksdagen.

VISIONER FÖR NITTIOTALET

För det andra tenderar "visions-tanken" att kraftigt överdriva politikens roll, i livet men också för samhällsutvecklingen. Den som talar om sin "politiska vision" gör det för det mesta med det underförstådda antagandet att det är genom "beslut" via den politiska

makten som människans framtid skapas. Detta är både grunt tänkt och ofta övermaga.

Politiken har mycket begränsade möjligheter att förse oss med livsmål och meningsbärande sammanhang. Livets mest grundläggande realitet är döden. Med den insikten kämpar vi alla. Politiken har inget att säga.

Därnäst viktigast är livet i skuggan av insikten. Med den fysiska överlevnaden tillsvidare säkrad, som i Sverige, söker vi som individer *kärleken* — att få älska och älskas — och *skapandet* — att kunna gå in i en uppgift, tänja vår förmågas gränser, efter kraftansträngningen känna mödans resultat och belöning. Sällan går heller i dessa delar våra planer och drömmar via politiken.

Att tala om "vision" men i själva verket inte röra vid de väsentligaste frågorna i våra enskilda liv, de existensiella, blir futtigt. Problemet kan heller inte lösas genom att "politik" definieras bredare, ty då flyter de politiska uppgifterna ut i en tunn luft av blott ord.

Överförenkling

Men också om vi begränsar våra ambitioner till de kollektiva samhällsuppgifternas och de synliga samhällsförändringarnas sfärer leder det "visionära" och tesar som "politik är att vilja" lätt till överförenkling. Man tenderar bortse från andra starka samhällskrafter, från politikens roll som hanterare av kollektiva problem mer än skapare av ett gott liv, från det ofrånkomliga i målkonflikter.

Vetenskapliga och tekniska genombrott, demografiska förändringar (befolkningsexplosionen!), plötsliga problemskiften i världen (oljekriserna, Glasnost, uttunningen av ozonlagret i atmosfären) styr politikens centrala uppgifter i mycket högre grad än några enskilda

drömbeskrivningar av framtida lyckotillstånd.

Enligt min mening är politiken dessutom som bäst när dess utövare vägleds av de konkreta problemfrågorna: Vad hotar? Vilka lider? Vad hindrar individers växt?

När politiker däremot söker formulera aktiva livsmål och lyckosamhällen blir de vaga i uttrycken och valhänta till medlen. Lyckligtvis, skulle jag vilja säga, ty tanken att med majoritetsbeslut och kollektiv tvångsmakt pådyvla människor "ideala" och "idylliska" livsformer är förskräckande.

Den bortser inte bara från att vi är olika — och att människan delvis måste få vara en gåta — utan också från livets ofrånkomliga målkonflikter och paradoxer, som den om det statiska lyckotillståndets tristess. Man kan inte utplåna motstånd och motgångar från livet, ty det är omöjligt och vore det möjligt skulle man på kuppen utplåna det levande.

Fokus på verkliga problem

När politiken fallerar är det sällan på grund av att politiker saknar goda önskingar om framtiden. Betydligt oftare är det analysen av verkligheten som är problemet, en riktig prioritering av vad som är viktigt och mindre viktigt, en korrekt bedömning av verkningsfulla medel, en realistisk insikt om verklighetens samband och motspänstigheter, tendensen att hasta för att göra det som tillsynes måste göras nu (till exempel för att förebygga mediala angrepp) till förfång för det som *borde* göras, i ansvar för framtiden.

Om jag fick önska något av politiken på 90-talet så skulle en bön gälla detta, att dess sökljus fokuseras på de stora verkliga problemen — de gamlas liv och vård när det går mot skymning, den

**...har många elever sagt
Du kan gå:**

- ★ ALLMÄN LINJE
- ★ BIBELLINJE
- ★ KONSTHANTVERK
- ★ MILJÖVÅRDSLINJE
- ★ KYRKOMUSIKLINJE
- ★ UNGDOMSFOLK-
HÖGSKOLA

Begär prospekt: 044-430 40
Box 115
280 64 GLIMÅKRA

miljöförstöring som kan äventyra hela den mänskliga civilisationen.

Det finns alltid en tendens till självbedrägeri hos myndigheter och politiskt ansvariga, att man definierar sina mål så att de ligger inom ramen för de medel man tycker sig förfoga över.

Målersättning kallas fenomenet i samhällsvetenskapliga analyser. Frågan är om inte mänskligheten håller på med detta just nu när det gäller den globala miljön. Motåtgärderna är alldeles för små och långsamma i förhållande till de närallgiggande katastrofer som vetenskapsmännen påvisar. De utformas mer efter vad som är "möjligt" än efter vad som behövs.

Miljön och framstegstron

Om jag trots min skepsis mot talet om visioner ändå skulle finna mig i det av Frisinnad Tidskrift angivna ämnet så gäller en av mina "visioner" miljön och framstegstron. Det är visserligen fel att påstå att utvecklingsoptimismen är liberalismens tvilling, ty liberalismen är lika mycket en ideologi om hur man kan motverka mörka hot, genom kontroll av starka makter, respekt för individen, demokrati. Men föreställningen att vetenskap och tekniska genombrott, liksom ekonomisk tillväxt, för mänskligheten framåt är ändå en del av vårt liberala tänkande.

Nu när produktionen och distributionen via miljöförstöring verkar underminera sina egna grundvalar och när streptokocker slår tillbaka mot penicillin, då förvirras vi. Om omtänkande krävs så måste det ske.

Min vision skulle ändå vara att framstegstron visar sig alltså ha grund, att forskning och ny teknik under loppet av 90-talet ska ge nytt hopp om en energiförsörjning som kan säkras utan att miljön förstörs, att medicinska framsteg ska nedlägga de stora ångestskaparna Cancer, Alzheimer och Aids. Jag hoppas också på det sociala framsteget att befolkningsexplosionen radikalt hejdas. Den är rot till mycket av både miljöhot och u-länders onda sociala och ekonomiska cirklar.

Respekt för individen

En andra vision gäller *demokratin* och respekten för individen. En del EG-kritiker betecknar den västeuropeiska gemenskapen som en "Festung Europa". Men när öst nu öppnats något, har vi faktiskt än tydligare sett var den verkliga europeiska fästningen byggts.

Många har anledning skämmas över sina lätta rynkningar på näsan ("reaktionärt") när de baltiska folkens frihetskrav förts på tal förr om åren. Den sjungande revolutionen hos våra grannar

Västerbottens-Kuriren

Upplaga 44.041

Fast liberal hållning —
stark regional ställning

är en oerhört gripande frihetshändelse. Måtte den få sin fortsättning, över hela östeuropa.

Som Bengt Westerberg framhöll vid starten som partiledare, i ett av de UD-konventionella då kritiserat tal, är det heller inget som bidrar mer till fred i världen än en demokratisering av östeuropa som ger verklig grund för förtroende och som öppnar för breda folkliga kontaktytor över rivna murar.

Som demokratier skulle det som kallats öst och väst också på ett helt annat sätt kunna ägna sin gemensamma energi åt globala utmaningar som miljön och skuldskrisen. Må bolsjevismen, en av nittonhundratalets största katastrofer, definitivt falla före sekelskiftet! Det är min andra vision.

Fanatismen

En tredje vision är att *fanatismen viker* i världen. Personligen har jag nära följt fanatismens dynamik i Sri Lanka. Ett litet land, dubbla Sveriges befolkning, med långa demokratiska traditioner, med mångårig erfarenhet av fredlig samlevnad mellan fyra skilda religioner, med ypperliga naturförutsättningar och just på väg att göra det stora utvecklingslyftet i sin ekonomi bryts plötsligt sönder därför att fanatiker på två sidor mördar och härjar och hindrar sans, tolerans och ordning.

Som nobelpristagaren Soyinka skrev förra året i en viktig artikel i "Index of Censorship" har både kommunismen och fascismen förlorat legitimitet och kraft för folklig fanatism. Intoleransens massmobilisering sker nu ofta i religionens namn. Det gör den inte mindre skrämmande.

Monoliternas ruinhögar

En sista vision, för Sveriges del: *Må lust växa i monoliters ruinhögar!* Vi har för

mycket tristess, för lite arbetsglädje, för mycket sammanträden, för lite skratt, variation och utrymme för det improviserade.

Invandrarnas småföretagande och kulturtillskott ger hopp om ett mindre frostigt, mer spännande Sverige där det fläktar.

Inspirationskrisen bland de anställda i landstingsvården och andra kolosser är skrämmande stor; strukturer måste rivas för att få ljus och luft.

Vardagspressen är för hård på 30—40-åringar med barn. Maktutredningen har undersökt hur mycket tid människor har över per dygn utöver förvärvsarbete, arbete i hemmet (inkl vårdomsorger) och sömn. I särklass minst, 2,5 timma, har gifta/sammanboende med förskolebarn.

Denna grupp bär samtidigt mycket av föreningsansvar och har också starka krav att visa framfötterna för att etablera sig i yrkeslivet. Under sina bästa år sugt människor på all ork; många får sin närmaste relation förstörd eller berövad glädje.

Samtidigt visar maktutredningen hur ungdomar som just lämnat hemmet har 4,5—5 timmar över varje dag och de just pensionerade 7,5—8 timmar per dag. Medan en del håglösa ungdomar vill att kommunen ska hjälpa dem fylla fritiden skulle generationen innan behöva dubbla dygn.

Det är något fel i hur vi organiserat vårt samhälle, i generationsfördelningen av tid och frihet. De som har goda idéer om vad som kan göras åt detta gör en stor samhällsinsats för nittioalet, för den mänskliga lusten och glädjen i Sverige. Verkligheten ropar på social fantasi för att bryta överkravens och underförväntningarnas dubbla leda.

Hans Bergström